

- Idemo? - pogleda u zrcalo i potraži potvrdu u malom licu stisnutih usnica. Nos crven od suza i mraza, oči dva gumba izbrušenog antracita. Potonulo u nabore kaputića, s narančastom kapom natučenom do obrva, sâmo lice niti odobrava niti se protivi, prsti jedva vire iz rukava ovijeni oko stranica sjedalice, glavica kimne, jedva primjetno, pa se trzne kada on doda gas.

Prije nego što se automobil dokotrlja do znaka STOP gdje se neasfaltirani odvojak spaja s glavnom cestom, ona se nagne nad dijete, on je prati u retrovizoru, ona ga krene razodijevati zaplićući rukave kaputića u remenje sigurnosnog pojasa, tako da u jednom trenutku izgleda kao da pokušava zagrliti hobotnicu. To je, međutim, ne spriječi da obrati pažnju na cestu gdje upravo tada naiđe Marić, susjed, u svom kombiju koji je služio kao pokretna biljna ljekarna, a s njim u kombiju i njegov sin, nezaposleni profesor povijesti, čak im stigne i mahnuti, čak se stigne namrgoditi na njega jer im on nije mahnuo, a planirao je, ali se ona namrgodila prije nego što je dospio realizirati svoj plan; zato promijeni plan, odluči, pun nekakve ustajale žuči, jezerce je to koje se ne giba, *e, sad baš neću, pa ti misli što god te*

uzeo ljekovito bilje kao krunski dokaz postojanja Boga. Jer zašto kamilica, zašto matičnjak, zašto majčina dušica... *Ili kanabis...* Ne zajebavaj, dobro, *eto*, ako baš hoćeš ili *kanabis*, zašto bi bilo koja biljka sadržavala nešto što treba ljudskom tijelu? *Zato što se tijekom stotina tisuća godina ljudsko tijelo prilagodilo određenim biljkama, a te biljke drugim čimbenicima u svom okolišu. Možda su razvile ljekovita svojstva da sebe obrane od svoh sila mikroorganizama koji napadaju i nas. Gdje ti tu vidiš bilo kakvu potrebu za Bogom?* Ali zašto... *Bog ovdje jednostavno nije potreban...* Dobro, jeb'o te, je l' mogu ja nešto reć'? Ali zašto... Je l' mogu? Zašto, recimo, kamilica želi živjeti, zašto bi se branila od bilo kakvih mikroorganizama, zašto bi... da, da, da, smij se ti, ali... da, da, samo se ti smij... dakle, kamilica... dobro, prekini se više smijati, ceriš se tu, boga ti, k'o neki... zašto kamilica uopće

želi živjeti? A? 'Aj ti meni to objasni, i ako želi živjeti, koju joj razliku predstavlja ako živi tri tjedna, ili tri dana? Kako... *Zato što je svjesna Boga, zar ne? A zašto, jeb'o te, ne, zašto ne? Zašto bi inače živjela? Ništa na ovom svijetu nije samo od sebe, ni ti se nisi sam od sebe rodio, nego sam se ja, da prostiš, ispustio u tvoju mater, pokoj joj duši, kao što se i moj otac ispustio u moju mater i tako dalje, i tako dalje, sve do početka svijeta... Kada se Bog ispustio u našu mater...* Ih, što ga sereš, no dobro, na određeni način se može to i tako reći, hoću reći, ništa na ovom svijetu nije samo od

ne bi na put – ovo bude izgovoreno toliko tiho da ne zvuči kao ultimatum, ali dovoljno glasno da bi moglo izazvati nekakvu reakciju.

No reakcija izostane. Ni od njega, ni od nje – ni riječi. Najgore su te izostale reakcije, dijete je već dovoljno odraslo da je sposobno prepoznati težinu tišine. Tišina je teška, masivna, glomazna. Teža od ovakve težine možda je tek jedino...

- Gle, što je to nacrtano na onom reklamnom panou? Što je to, ha?

... digresija.

Dijete nevoljko proviri preko ruba ovratnika da odmjeri pano koji je odmah zatim ostao za njima.

- Slon.

da nema kruha od toga, ali od čega danas uopće i ima? Od kruha? Od kruha kruha?

- Mater ti! – u zadnji tren cimne upravljaj ulijevo, ali ne propusti dlanom raspaliti po sireni. Sijeda glava koja se nazirala kroz otvoreni prozor crnog mercedesa nije se ni pomaknula.

Lice: mlohavo, bezizražajno, gleda, bleji, tko si ti?

A tko si ti? Ti si rata kredita, ti si račun za struju i vodu i grijanje, internet, telefon i mobitel, ti si naknada za slivne vode, ti si odvoz smeća. Koliko god ih u glavi premetao, ti si onaj račun ili dva koje redovito zaboravljaš, zbog čega ukupan trošak koji predstavljaš nikada nije točan ni konačan.

A onda se pokvariš, jedan dio tebe otkáže, pregori, padne i razbije se i trošak raste.

Ti si onaj beskućnik koji je odlučio u deset godina prikupiti milijun dolara tražeći od svakog prolaznika po dolar. Na raspolaganju ti je tri tisuće šesto pedest dana. Ovisno o tome koliko spavaš, na raspolaganju ti je pedest osam tisuća i četiri stotine sati, ili nešto preko tri i pol milijuna minuta. Dakle, svake tri i pol minute moraš naići na nekoga tko će ti dati dolar. Jeb'o te dolar! Milijun kuna bio bi sasvim pristojan pothvat. Poseban ti je izazov kako spročiti svoj zahtjev. Treba li to biti zahtjev ili molba? Ako je predug, gubiš dragocjeno vrijeme; ako je prekoncizan, gubiš naklonost potencijalnog dobročinitelja. Ali tvoj problem nije isključivo formalne prirode: ljudi ne žele znati da im milijuni cure kroz prste. Ako si iskren i svakome od njih pristupiš s pričom o milijunu koji pokušavaš prikupiti, sva je prilika da će ti odbiti dati taj svoj jedan usrani dolar ne bi li te omeli u tvome naumu. Recimo da je prosječni očekivani životni vijek prosječnog dobročinitelja osamdeset godina. Od tih osamdeset godina u prosjeku je šezdeset godina u prilici dati dolar bilo kojem nasumičnom beskućniku koji ga zaustavi na ulici. Ako dobročinitelj živi u većem gradu, koristi javni prijevoz i hoda barem dvije stotine metara, svaki dan ima barem pet prilika razmotriti želi li ovome ili onome beskućniku dati dolar, kunu, lev. Šezdeset godina je dvadeset i jedna tisuća i devet stotina dana. To je skoro sto deset tisuća prilika da se daruje dolar. I jednako toliko prilika da se uštedi dolar. Eto, dakle, gdje je tvoj milijun: čuva ga deset škrtaca!

Gle onog guzongju kako u rikverc isparkirava iz svoje velebne garaže! Sve komotno i natanane, cijeli bi svijet trebao stati da ga propusti. E, nećeš majci. On doda gas i još jednom zatrubi.

A ti? Tko si ti? Najzanimljivija stvar u vezi s tobom je što ti se zaručnica zove Fani Dolar. To je zgodan detalj da se spomene kada se bratimiš s nekim preko kavice ili čašice, pod uvjetom da sugovornik raspolaže rudimentarnim znanjem engleskog. Pod uvjetom da Fani nije s vama. *Je, je, hihibi, to*

joj je pravo ime... Oči ti se toliko cakle da se sugovornik ubrzo pita koji je uopće razlog da se želiš vjenčati s nesretnicom. *Kužiš? Fani Dolar! Hahaha... sm-smiješni... hahahahaha...* Koji je razlog da se jasnica želi vjenčati s tobom? *Hahaha...* Kažeš im da joj je to jedini način da pobjegne od svog prezimena. Jer ti se prezivaš Krleža i svatko odmah prizna da je to nenadjevano prezime. Ne znaš tko ga se više boji, oni koji su ga čitali ili oni koji nisu. Svecamu, to je bio čovjek, to je bio pisac – zamisli, izazivati strahopoštovanje kod onih koji nikada nisu otvorili nijednu tvoju knjigu. Jedina mana tvog prezimena leži u tome što ti neizostavno moraš pročitati sve što je on napisao. U rijetkim trenucima, samo ponekad, popustiš i poželiš da imaš neko normalnije prezime. Jer niste čak ni rod. Ali ti tegliš nešto od njegove monumentalnosti. Nekakav veliki, brončani, grgurninski palac. Ili ušnu resicu, oblu, tustu, poput Budine. Teret je to pod kojim koljena klecaju kada se nađeš pred nekim krležologom. Osjećaš da će isti tren, kada im se predstaviš, iz unutrašnjeg džepa sakoa izvaditi skalpel i zarezati u te kao u nasukanu ulješuru. Zato započinješ razgovor samo s osobama koje imaju primjetne fleke na odjeći. Izbjegavaš čitanja, promocije knjiga, tribine – nije baš da ti to predstavlja naročit teret, konačno, koliko truda zahtijeva neodlazak na predstavljanje novog kola Stoljeća hrvatske književnosti.

Ali, svejedno, izvjestan strah postoji, postoji nekakva teleća bojazan koja te ne napušta ni u radničkim bircevima uz glavne prometnice. Ipak, najsigurnija su mjesta pred kojima je parkiran kamionet s dva reda sjedala natovaren mješalicom za beton. Još ako je drevni, plavi tamić. Kada ga ugledaš, trnci uzbuđenja uspnu ti se uz kralježnicu. Ono je mravinjak, a ti si naoružan pištoljem na vodu. Ili bakinim povećalom. Potrebno je strpljenje koje samo umnaža očekivani užitak: najprije se elegantno poput pliskavice ubaciš u razgovor – *Dobro si mu rekao, zvizda mu materina, ako ima za bakrene oluke onda ima i za dva kubika šljunka!*; zatim ga preuzmeš – *... i onda kažem ja njemu, koji kurac nisi prevideo bolju izolaciju, za pet godina kada*

p u t a n j e

čitaj besplatno

srebrna digitalna retrospektiva
You&Mi
umjetničkog rada
Natalije Grgorinić i Ognjena Rađen

Natalija Grgorinić i Ognjen Rađen

k o m o č
k o r u n a

putanje

Natalija Grgorinić i Ognjen Rađen

Copyright © Natalija Grgorinić i Ognjen Rađen, 2014.

Sva prava pridržana. Svako korištenje, umnožavanje, kopiranje i reproduciranje dopušteno je samo uz izričit pisani pristanak autora.

nakladnik Komoč koruna, radionica teksta i slike
Ližnjan 840 B, 52204 Ližnjan
tel. ++ 385 (0)52 540 642
www.komockoruna.hr
facebook.com/komockoruna
komockoruna@gmail.com

lektura Zlata Knez

oblikovanje teksta Natalija Grgorinić i Ognjen Rađen

tisak Og grafika, Ogulin

pisanje ovoga romana pomoglo je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske polugodišnjom potporom za poticanje književnog stvaralaštva u 2012. godini

tiskano u srpnju, 2014. uz potporu Istarske županije i Grada Pule

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Sveučilišna knjižnica u Puli

UDK 821.163.42-31

GRGORINIĆ, Natalija
Putanje / Natalija Grgorinić,
Ognjen Rađen. - Ližnjan : Komoč koruna,
2014.

ISBN 978-953-58001-0-1
1. Rađen, Ognjen

ti fasada počne otpadati, meni ćeš spominjati mater, a lijepo sam ti rekao...; nedugo potom počne grlena razmjena osobnih detalja, dna praznih čaša lupaju o drvo šanka kao sudački maljevi – Stari mi je iz okolice Varaždina, a stara je, o' tamo – pa mahneš rukom

samo pojačava dojam da nemam vremena. Konjica juriša na moj vrat i sad će se, na, strovaliti i podivljala će me kopita, ne, neće me preskočiti, možda prvi, ali drugi i treći red me sigurno gaze. Gnječe, čereče. Obrušavaju se i koplja sa zatrovanim šiljcima, umočenim u otrovnu tekućinu od koje je smrt spora, u grčevima, u neutješnoj usamljenosti. A toliko toga treba još napraviti. Pograbljati lišće da može nicati mlada trava, oprati posuđe, zašto ono mi nemamo perilicu posuđa? Ah, da, jer smo ekološki svjesni pa štedimo vodu, ili nam je kuhinja premala, ništa više u nju ne stane? Rublje treba u sušilicu, čeka još od jučer, samo da se nije usmrđilo. Najgore je misliti, složiti u glavi tablicu s popisom svih zadataka u danu, i gotova sam, smrznula se kao zastarjeli hardware na koji su nakalemili novi software, previše podataka u premalo memorije. Glava se puni ugljičnim monoksidom, implodirat će u papreno zrno panike pa kroz lijevu bjeloočnicu van, a onda će dotrčati dijete i reći: Mama, igrao se sa mnom! A ja ću se opravdavati da ne stižem, da mi pomogne oko prašine. Zašto višeš, mama? Ne vičem. Nisam ja mama koja više. Samo dižem glas da me čuješ. Predobro čujem. Dijete pokriva ručicama uši koje su školjke čiju bi sedefastu nježnost neka opaka škrapa mogla razderati, zguliti, upropastiti. Treba odgovoriti na emailove, kote se kao glodavci, a da ih nema, onda bi plakala da te nitko ne treba, naravno, da, 'ej, ti, javi se ti na telefon. Razgovaram na mobitel, imamo dvije poruke, ti se javi. Ma, nek' nazovu kasnije. Možda je banka, za ono što smo tražili. Ghhh. Pa onda on buši, svrdla, lijepi, tata-mata, majstor za sve, kako li smo se fino podijelili. Tko će skočiti do mesnice?

Ne, stvarno, kao da tisuće patuljaka svojim debelim nožurdama plešu po mojim plućima i igraju lastik među rebrima, pa ugnjave trbuh, plastelinski tust, i umijese

šahovske figure od masnog tkiva. Kao da sam šetlandski poni u cirkusu, čššš, pucne bič i znam da moram poskočiti, brže, brže, inače će po sapima, po vratu, razderati kožu, zasjeći. Kao vozač bolida kojemu je stao motor, a svi zuje mimo njega, ekipa koja treba pogledati što je s njim na suprotnom je kraju piste, nedostižna pomoć.

A ti mi, povrh svega, povrh te nakaradne vožnje na raspomamljenoj balerini, škripave klimave sjedalice klate se na vjetru kao poderane gaćice na crvene točkice, dođeš s viješću da ti je pauk pokupio auto, naš auto, ne tvoj auto; opravdavaš se da su nehumani, da si zakasnio samo deset minuta, da su mogli vidjeti dječju sjedalicu, mogli su se smilovati, ti, oni, ljudi-pauci, otrovni, koji samo rade svoj posao, kako si i sâm rekao. Koliko? Petsto kuna. Sramota. I je, sramota je. Tvoja, naravno. Moja, naravno. Nema dovoljno parkirnih mjesta u centru grada. Trebali bi gradski oci... Nemam vremena za opravdanja. Nismo toliko bogati da možemo kršiti zakon, treba oprati pod i zvati električara, parlafon ne radi, ah, da, zaboravio sam, terasu treba očistiti, maknuti onu kramu s nje, proljeće će, imam valjda pravo sjesti malo na sunce na vlastitoj terasi ili ću se morati naguravati s tvojim biciklom i ispuhanim kobasicama zakrpanih guma. Nauči dijete da posprema svoje igračke. Nauči ga ti! Ja to radim, a ti samo skupljaš za njim. Nekada je tako brže. U trenutku je brže, ali na duže staze? U trenu je na fakultetu, a mi mu još uvijek peremo gaće. Povraća mi se od tvojih stereotipa. Tako si gruba i vulgarna, koristiš nasilan rječnik, to je nasilje, nasilje nad bračnim drugom!

Španjolski kralj i kraljica ne spavaju zajedno tridest i pet godina. I to je kao vijest? Kako nam je krenulo, na dobrom smo putu da ih dostignemo.

Spavati? Kakvo spavanje, treba raditi, raditi, raditi, dok ne umremo isplaženih jezika i zgrčenog srčanog mišića baš usred lakiranja šкура, guši lak, sapinje, oduzima pravo na kisik i misao. Tijelo umrtvljeno mehaničkim potezima gore, dolje, nanesi, pazi da ne kapne, pritisni, 'op, izvuci, ne puštaj dlake, ne mrljaj, drži se crte, druga ruka, jače, treća, nema prestanka,

nema pauze, vrti ti se u glavi? Promijeni glavu, samo tjeraj dalje, bit će ručak, netko će ga već napraviti: Dijete će skuhati juhicu za mamicu i taticu, a onda ih ututkati u postelju, zajedno, da hrču jedno uz drugo, tko će jače, bolje, otvorenih ustiju i začepljenih nosnica; tridest i pet godina i još koju, dijete će čitati priče i rasti i biti odgovorno za to pospano, vječno umorno i sebiprigovarajuće roditeljstvo, u stvari razmaženo, na roditeljstvo nenaviklo roditeljstvo, pokazati im vlastitim primjerom što su stoicizam i samosvijest i predanost i požrtvovnost, bez gubljenja živaca i stalnog upozoravanja, bez prijetnji kažiprstom. Dijete će rasti, samo od sebe, samoniklo, zdravo, u suradnji s prirodom, mama i tata neće smetati, samo će možda u san doletjeti kakav znak, djetetova telepatija, sve je u redu, hrčite dalje, mili ljudi, ja rastem i napredujem, sve je pod kontrolom, i vi ste pod kontrolom, konačno mirni, spokojni, opušteni, bez obveza koje guše, koje vam ne daju misliti, sanjati, željeti, biti slobodni.

Čak i u snu, ta je sloboda precijenjena...

Kad smo bili dvoje, samo nas dvoje, bili smo slobodni, ali je tada sloboda imala težinu izoliranosti, gotovo pa usamljenosti; zagrljeni, bili smo odvojeni od ostatka svijeta. Da, to smo i htjeli, ali ponekad smo se željeli pred nekim raspričati, u lice mu sasuti što smo otkrili, pohvaliti se svojim rogobornim umišljenim zajedničkim egom, mi-egom, naći prijatelja kojega bi milovali po obrazima i razgovarali s njim satima, danima. Ali kad smo postali troje, nastala je panika. Sloboda kao da se sakrila, utekla, zakračunala u podrum, šupu, smočnicu, u ormar i ostavila nas same. U troje.

Kao onda kad smo potpuno zdravu bebu odveli na hitnu. Bolnička zgrada stvorila se pred nama u našoj redovnoj šetnji, pa smo, kad se već stvorila, možda je to bio nekakav znak upozorenja da treba nešto poduzeti, učiniti, sada kad smo odgovorni roditelji, odveli dijete na hitnu – jer je preduboko spavalo. A vani je bila zima i beba je zaspala na tatinim prsima umotana u svoju i njegovu debelu bundu, bockali smo je da se probudi, ali je tako duboko spavala da smo se preplašili.

Na hitnoj su nam dali da ispunjavamo hrpu papira, dijete je trebalo svući, a mladi tata je pukao, počeo plakati da ne znamo što radimo, dijete se probudilo, i nije plakalo dijete, samo tata; dijete je gledalo gumbima od očiju u one strane ljude, stare i mlade, gripozne i usrane, psihotične i katatonične, i to joj je valjda bilo zanimljivo, toj našoj slatkoj maloj zdravoj bebi, da nije niti trepnula, ni sisati htjela nije, samo je gledala u žarka bolnička svjetla dok smo se nas dvoje rasipali kao kipovi od soli i pepela, klizili i padali jedno preko razlomljene hrpe drugoga, razmrvljene hrpe, rasute.

Nismo znali biti troje. Došlo je to kao šok.

Imamo puno tajni o nas troje koje čuvamo nas dvoje, posramljeni, prenuti, ranjeni. Nije bilo nikoga tko bi bio mama i tata umjesto nas na način na koji nam je trebalo da bude. Buđenje iz stanja bezbrižnosti, ili bar kontrolirane brižnosti, bilo je naglo, strahovi su došli čim su popustili trudnički hormoni. Bdijenje nad krevetićem, drame oko mlijeka, ima li ga, nema li, drmusam te svoje cice i molim ih, molim, preklinjem da obavljaju što trebaju obaviti jer sama ne znam; moje tijelo i naše dijete dogovaraju se i usklađuju mimo mene, glavu bih najradije ovjesila o šarenog zmaja i pustila u nebesa, da me ne koči, da ne prijeti paranoidnim mislima što izjedaju i ne daju ni mira ni spokoja. Hoću li imati dovoljno mlijeka? Hoće li dijete preživjeti tako, ovisno samo o meni? Mogu li ja to? Kako, kad ništa ne znam, ništa ne razumijem, tek se pouzdajem u te dvije svoje bolne dojke da bubre i opuštaju, otpuštaju baš kako i koliko treba, Bože moj, gdje li si, smrvi tu mrcvareću pošast od briga i ludovanja i usredotoči me na mir.

On, on je bespomoćan, nosi tu bebicu satima, danima, mišići trnu, grče se, bole, na rukama, glavi, leđima; ne stižemo ništa osim bebe, ma kakvi razgovori preko telefona, kakvo stizanje na sastanke. Svijet stane kad dobiješ dijete. Samo ste vas dvoje i ono i prazan prostor oko vas. Pa sad ti igranj. Napamet. Nešto si čitala prije, jurili ste na nekakve tečajeve, bili odlikaši, šalili se na račun timpana od vlastita velikog trbuha. Sve je bilo dobro dok je novo tijelo bilo u starome,

zavaljeno unutra, sigurno, pohranjeno, pod kontrolom. A onda je te kontrole nestalo, izašlo je dijete i njegovo divlje tjelešće; ne zna dijete što bi s tim živčano nedoraslim ručicama koje se trzaju tako da ga bude i glavicom koja pada. Ne zna dijete i gleda, de, pomozi, a ti buljiš, ti jedno i ti drugo, gledaš i pitaš dijete da ti kaže kako. Ali nitko ništa ne zna. Koprcate se. Nadate se, bespomoćni, da će upravo onaj drugi znati prepoznati nagon, i oslanjate se na taj nagon koji nikako da probije led i izađe na površinu i bude – nagonski. Bilo je teško. Roditi dijete je mačji kašalj prema onome što slijedi prvih nekoliko mjeseci, prvih godinu, dvije. Roditi dijete je proces koji ima početak i fantastičan, ekstatičan kraj koji je ujedno i novi početak koji onda nema kraja, moliš se da nema kraja, a stalno strepiš i zamišljaš kojekakva čudovišta i bijele smrti što igraju prljavo i pružaju svoje šape i hoće ugrabiti tvoju bebu.

Odmah podoji dijete. Odmah. To sad znaš. Sad ih možeš imati desetero, ali prvi put ne znaš ništa. Samo mišići na leđima ukliještjeni, bolni, štiplju, a konjica juriša na tvoj vrat dok na vrata zvone i kućepazitelj za pričuvu, i krediti koje treba platiti, poslodavac koji te hoće nazad na posao samo da ti kaže da će te izbaciti ako se ne potruđiš više, kolegice, više. Dobivaš hrpu nepozvanih informacija, ali nijednu, ni jednu jedinu koja ti stvarno treba. Treba smiriti male pomahnitale ručice djetetu, grčevi ga muče, plače, kakvi smo mi to roditelji kad nam dijete tako silno plače, plače, plače. Smiri se, najprije se ti smiri pa će i ono prestati. Ti se smiri. Ne, ti se smiri. Jebi se. Jebi se ti. Ti samo dojiš, ništa ne radiš, ja moram sve ostalo. Oprosti, nisam tako mislio. Ja bih se rado mijenjala, za malo sigurnosti, da odem na posao i isključim se iz svega. Za mene nema isključivanja, ja sam zauvijek uštekana, daj, Bože, da bar vuče kako treba.

Gledaj bebicu kako halapljivo sisa, bit će dobro, dragi, bit će dobro! Moramo vjerovati da ta naša beba želi živjeti. Oprosti i ti meni. Mora živjeti, moramo joj dati priliku da se dokaže, a ne stalno strepiti, biti zatočeni u tom strahu koji donosi odgovornost, po prvi put prava i potpuna, apsolutna odgovornost za drugoga koji nisi ti, ali koji je tvoj i naš, stvarno,

opipljivo naš, ne kao naše društvo, i naše klupe u parku, i naša mjesta u kinu, naš kao netko tko bez tebe ne može, doslovno ne može, preživjeti ne može. Zato se ne možeš ohladiti kao pred preposesivnim ljubavnikom i reći, dosta, treba mi zraka, i tebi i meni; nema toga, ovo je iskreni ljubavnik, neizbježan, to djetešće, i ne smiješ, ne smiješ odoljeti njegovom šarmu.

Pusti me u kontejneru, zamotaj me i ostavi, kažeš, u šali, dok bebica spava na tvojim podesnim muškim prsima, umotaj me u smrdljivu staru ponjavu, odsijeci uvojak kose, stavi mi ga u džep i ostavi me kraj kontejnera da mi se u deku uvaljuju stari skitnice i da me za rame drmusaju skupljači plastičnih boca i limenki.

To bi htio, taticе, da te ostavimo, zar ne? Da pobjegneš, odmoriš se malo od nas. To bi htio?

Lagao bih da nisam pomislio na to, lagao bih kao pas, da se odmorim kao umoran, stari... pas.

Ima stvari o nas troje koje znamo samo nas dvoje. Zakračunane, duboko, koje ne damo da isplivaju, osim možda kad se napijemo za kakvu ljubavnu godišnjicu; tada stvaranje novoga života ne izgleda tako strašno, dramatično, a mi ne ispadamo takvi nesposobnjakovići, nego tek smotani razmaženci s pijanim razdraganim uspomenuma na žučkaste pjenušave balončiće...

Toliko posla u danu. Čaše, čaše sam zaboravila oprati. Kišem od prašine. Ništa ne stižem. Mama, dođi se igrati!

Kad bih bar znala kako. Zaigrati se bez osjećaja težine, bez naprezanja. Kad bih se bar mogla prepustiti igri da me ispuni, ne zamori, kad bih se mogla unijeti u nju, kao da sam ti drug, dijete, drugo dijete, a ne roditelj, na vječno pokretnoj traci, spremi, počisti, pripremi, pristavi, otvori, operi, zatvori, zaključaj, otključaj, rasvijetli, zamrači, skрати, produži, zapamti da moramo još... nismo napravili još... pometi, pokupi, zalijepi, odlijepi, spoji, razdvoji, poklopi, otklopi, zapeci, sprži, ne prigovaraj, dobro... slavina kaplje, mozak će mi izvrtati, žarulja treperi, sjedni, daj, odgledat ćemo ovaj film do kraja, misliš, ti ćeš ga odgledati? Za tebe ću ga odgledati. Sebičnjak, ja ću ga za tebe odgledati. 'Ajde, ti ustani s kauča, 'ajde ti...

- Crveni auto!

- Gdje? Gdje? O, eno ga, bravo! Tri jedan za tebe – očevo je oduševljenje do te mjere hinjeno da joj je očito da misli kako su prerano pribjegli ovoj igri. Najbolji se rezultati mahom postižu na dvjestotom kilometru otvorene autoceste.

- 'Si vidila, mama, 'si vidila? Crveni auto, tri jedan za mene,

biti zatvoren u tijelu, kao zatvoren u automobilu. Jer duša sjedi u meni kao što ja sjedim ovdje i vozi me. Jedino što ću ovaj možda već sljedeće godine mijenjati za novi Clio, a tijelo? Automobilske tvrtke trebale bi se time pozabaviti, medicina bi se trebala time pozabaviti i malo učiti od automobilskih tvrtki. Trenutno imam dojam da me medicina iznevjerala – još uvijek nisu otkriveni sigurni lijekovi za sve od čega bi se moglo bolno i prerano umrijeti. Još uvijek nije otkriveno ni što uopće znači umrijeti.

Postoji li znanost o smrti? Ako ne, zašto ne? Ako da, zašto ja nisam čuo za nju i zašto nije jedan od predmeta u osnovnoj ili barem srednjoj školi? Postoji li netko tko je na jednom mjestu okupio sve što znamo o smrti i sve što znamo o životu i prirodi i svemu ostalome i onda ponudio nekakvo viđenje kako bi sve to skupa trebalo izgledati? Objašnjenja koja nude religije premitološka su, premetaforična – ne postoje dvije osobe koje u potpunosti dijele istu sliku raja. Znači li to da je raj pluralan, da je svatko sam u svome raj u okružen tek vlastitim projekcijama onih koji su mu relevantni, dok oni, ti drugi, relevantni, izmaštavaju vlastite, privatne rajeve u kojima su oni mali bogovi – po tome bi bilo da je smrt najradikalniji oblik sebičnosti... *Doista, gdje je altruizam u smrti?*

Dakle, što znamo: iz smrti (osim nekoliko manjih iznimaka) nema povratka, s onostranim nema komunikacije (ponovno, iznimke... -

U tom mu trenutku iz pepeljare pretrpane omotima tvrdih mentol-bombona ispadne jedan papirić, kao oprugom lansiran, kao da ga je kopitnuo u pepeljaru skriven skakavac, kao da ga je duh koji dupetom sjedi usred motora njegovog Forda

čvoknuo prema njemu u pokušaju da mu nešto poruči, ili iz puke obijesti.

... postojе), ...

Papirić mu se otkotrlja ravno pod papučicu gasa i to ga odmah počne brinuti, ali kao i kod svake stvari koja ga brine, on ne reagira odmah, ne pokuša je riješiti, već je pohrani u urednu arhivu briga poredanih po žurnosti.

Ako bilo što preostaje nakon smrti, to mora da je ono što se smatra za dušu i što je kao takvo djeljivo od tijela. Što znamo o tijelu? Da ima rok trajanja, da je smrtno, da je ograničeno – dakle, određeno vremenom i manjkom kontrole, jer tijelo se može oblikovati, ali do određene granice, dok je većina čimbenika koji utječu na tijelo izvan kontrole onoga kome to tijelo pripada. Ako bilo što preostaje... *a svi koji smatraju da nešto preostaje, govore o toj duši i pozivaju se uglavnom na one iznimke od pravila o nepovratnosti smrti i izostanku komunikacije...* ta, dakle, duša, njezina svojstva moraju biti dijametralno suprotna svojstvima tijela. Što znači da duša nema rok trajanja, da u onostranom nema vremena... ček', to je bitno, dakle, nije da se radi o vječnosti koja bi bila samo jako dug, beskrajn protok vremena, već vrijeme za dušu odvojenu od tijela ne postoji; u zagrobnom, ili možda bolje onostranom, sve je istovremeno, trenutno. Jedino je tako moguć onaj moj egoistični raj u kojemu su uvijek svi moji prisutni, a svi oni ujedno uvijek raspoložu vlastitim pojedinačnim rajevima. Tu je možda i rješenje pitanja Boga: Bog je niti jedan niti ih je mnogo, već ih je beskonačno – a svaka duša odvojena od tijela sama po sebi bog, beskonačno umnožen goli ego koji garantira potpunu kontrolu.

U lijevom mu uhu zapucketa, kao da se prekida telefonska veza, zakrklja, zapišti pa na njega naglo izgubi sluh, ali kad kotač prijeđe preko sljedeće rupe na cesti, balončić zraka se rasprsnе, veza se istovremeno uspostavi, na retrovizoru pogleda iza sebe – bijeli dostavni kamion. Sladoled ili salama?

Zbog čega onda život, koji mu je razlog, koja svrha ako smrt ili postojanje bez tijela obećava potpunu kontrolu, ako se

može postojati bez tereta vremena, a onda i bez tereta prostora, bez potrebe da se bude, negdje, na jednom mjestu u točno određenom trenutku, već je moguće biti bilo gdje, bilo kada i istovremeno svuda? Je li komunikacija konstanta? Ovisimo li, jesmo li uopće sposobni za nju tamo, u ništavilu, kao što smo ovdje, ili smo utopljeni u božansku samoću, pasivnu, raspršenu? Moguće je pretpostaviti, ako se postoji nakon smrti na način usporediv s postojanjem za života, da bi i oblici komunikacije u ta dva načina postojanja trebali biti usporedivi. Ipak, čak i ako se uzmu kao vjerodostojne pojedine iznimke od pravila da komunikacija preko granice smrti nije moguća, takvih je iznimaka malo, to jest, koliko god da ih je, nije ih ni izbliza dovoljno da se zaključi kako komunikacija nakon smrti uopće postoji – jer kakva je to komunikacija ako je svatko u stvari u svom osobnom raju i ako je svatko okružen vlastitim projekcijama osoba koje su mu važne? *Ali to nisu samo puke projekcije, to su stvarno te osobe koje također imaju sposobnost postojati na više mjesta u istome trenutku. Komunikacija kao takva mora biti konstanta jer preko nje organiziramo i držimo na okupu sebe – bez komunikacije sebstvo se mrvi, fragmentira, postojanje bez komunikacije trenutak je smrti razvučen u vječnost.*

Ali zbog čega život? Ili još bolje, zbog čega dva oblika života? *Zbog čega? Zbog ravnoteže. Jer sve što postoji stremi ravnoteži.* Da, ali stremi ravnoteži upravo da bi si zajamčilo opstanak, da bi si osiguralo postojanje, dakle bez ravnoteže nema postojanja... *Upravo tako!* To također znači da je moguće i ne postojati, što bi značilo da postoji i smrt nakon smrti, da je moguće potpuno nestati, a ne samo promijeniti agregatno stanje i iz tijela se pretočiti u čistu dušu. *Onaj glas na to nije ništa rekao.* Izostanak vjere potire život u njegovom najosjetljivijem obliku. Dovoljno je izabrati sumnju za istinu i život iznenada više nema smisla. Zbog toga svatko vjeruje u nešto i nevoljko pretvara vjeru u znanje. Zato i nema znanosti o smrti jer ljudi jednostavno ne žele znati, žele vjerovati. *Na automobilu ispred upale se stop-svjetla pa i on uspori. Onaj autmobil ponovno ubrza i odmakne, on doda*

gas, a papirić od bombona se od ispod papučice gasa otkotrlja pod sjedalo. Vjera ne čini samo život podnošljivim, vjera čini život mogućim. Ali zašto vjerujemo u taj prijelaz života iz stanja tijela u stanje duha – ili iz stanja duha u stanje tijela pa ponovno u stanje duha? *Nijedno od ta dva stanja nije samo po sebi savršeno.* Ulazimo u tjelesno postojanje da bismo se oslobodili melankolije bestjelesnosti, dosade vječnosti, umora i zasićenja koji predstavlja potpuna kontrola pa zatim umiremo da bismo se oslobodili kontrole vremena, oslobodili tereta tijela. U bilo kojem od ta dva stanja ostajemo koliko dugo to možemo podnijeti, dok god nam postojanje u bilo kojem od njih predstavlja izazov. *Možemo li potpuno prestati postojati u bilo kojem obliku?* Možemo... zapravo mislimo da možemo, ali se neprestano vraćamo, u prelascima iz jednog stanja u drugo gubimo manji ili veći dio sjećanja, kao što košulja gubi boju u pranju, kao što se riječi uklesane u kamen rune i blijede. Ali život, život u tijelu ono je što cjelokupnom postojanju vraća boju, vraća energiju, sadržaj; samo dok postojimo u tijelu, možemo dotaknuti druge, ostvariti s njima komunikaciju koja ide iznad, mimo misli.

Glavna varljivost, lažnost misli leži u tome da svaka od njih može pripadati isključivo meni; da ovisim samo o mislima, nikada ne bih imao dokaz da drugi stvarno postoje, cijeli svijet bio bi tek proizvod moje mašte. Samo u mislima drugi to sam ja, u mislima sam tko god poželim biti, misli drugih u stvari su moje misli jer ih drugačije ne mogu ni pojmiti.

U onome svijetu, svijetu duha, svijetu čiste misli, postojim samo ja, sve što postoji pretvaram u samog sebe posvećujući mu pažnju – kada se više ne mogu podnijeti, rađam se u tijelo koje će me podučiti, podsjetiti da drugi doista postoje, da je moje postojanje podnošljivo samo zato što i drugi postoje, jer postojimo jedni preko drugih, jer nam drugi oblikuju postojanje vlastitim postojanjem. Bez drugih je moje postojanje bezoblično – ima me i nema me u isti tren. *Autobus sa školarcima dva vozila ispred stane i djeca počnu ispadati iz njega kao graškova zrna iz mahune.* Ne bi' ja sad u škooooolu...

Tada Sladoled ili Salama iskoristi prazan suprotni smjer kolnika pa počne pretjecati. Kao slon koji pokušava zakoračiti preko maslačka – kamo srijaš, Sladoledu ili Salamo? S ili S se bez sumnje namjerio na prvo lijevo skretanje, ali je malo precijenio širinu ceste i redovitost kojom su iz suprotnog smjera nailazila vozila jer mu put zapriječi kamionet „Zidarskog obrta Telišman“. A odmah iza Telišmana slijede jedan odrpani žuti golf i traktor s prikolicom punom friškog stajskog gnoja koji se lijeno i zaljubljeno prisionio tik

jer kad si dvoje, kad se volite, stanje je to besmrtnosti, nedodirljivi ste, zaštićeni, nitko i ništa vam ne može nauditi; tračnica sa zaljubljenom paralelnom tračnicom što uvijek i svuda idu zajedno, vode u nove predjele, kroz zavojite tunele i pored opasnih mračnih šuma, sjaje na suncu i dosežu vječnost. Tako se barem čini, da bi se moglo u vječnost, ovako, u dvoje, u savršenoj ravnoteži, jedno drugome vjetar za uzgon do neba, jedno drugome uteg da čvrsto stojimo na obje, na sve četiri, ne, ovo nije san ni maštarija, opipljivo je, s nogama na zemlji, držimo se za ruke, prsti isprepleteni, sline razmijenjene, uzajamno darivane poput osmijeha i dobrodušnih viceva – radost bez kraja. Šalimo se na svoj račun samouvjereni, strašno nas je i gledati izvana, strašno je ne pripadati takvom toplom krugu sreće i njezinih miljenika, umotanih u meko krzno majke vučice ili medvjedice, podojenih mlijekom otpora svakoj mrzovolji, zabrinutosti ili malodušnosti. Kao da smo na tabletama sreće, nema nam ravnih, nikada nas dosta, grlimo se, vezani vrpcama trajne naklonosti, konopima odanosti kojoj nikada neće isteći rok. Dvoje je kad jedan započne rečenicu, a drugi dovrši, to nas nasmijava, baš kao i mahanja prstom da ćemo izgubiti svoj identitet u tom novootkrivenom mi, podsmjehuju se prijateljice, ode feminizam u ropotarnicu! Cerekam se i sve mi je ravno, ljute se prijatelji jer ne svraćaš redovno, i sve ti je jedno, zapravo sve nam je dvoje, crveno kao retuširane ruže na starinskim fotografijama, kao samotna srebrna plaža s debelom mjesečevom glavom i gole kapljice na našoj uzdrhtalosti, miris zrele fragole što puca pod zubima

i pušta slatki sok. Nema nadglasavanja, svačiji glas zveni jednakom težinom, ne istom: u traganju za partnerstvom s ravnopravnim udjelima, to je recept za dugotrajnost, razviti ono ja-na-kvadrat i ispreplesti ga u čvrsto, pouzdano mi. Mi poput jastuka i strunjače na koju se može pasti bez opasnosti, mi poput opruge kojom se skače dalje, više. Ti pojačavaš mene, ja tebe; uključujemo radio s omiljenom glazbom, a ta je uvijek nova, nepredvidljiva. Znamo što želimo. Sve je nevažno i sve se savija prema toj želji da budemo skupa, stalno, neprekidno, zauvijek. Skupa po kruh, skupa na posao, skupa na bolovanje. Smiju nam se da smo sijamski blizanci, dva žumanjka u jednom jajetu, zaštićeni, netaknuti, naivni; vidjet ćete vi kad život krene gristi svojim kanibalskim zubima, prijetite, štipaju, ne može se biti tako kronično povezan, to je bolest, to dvojstvo, pazite da se ne utopite jedno u drugome, unesrećit ćete se s tolikom srećom. Treba si čovjek znati mjeru, i u ljubavi znati mjeru, voljeti s oprezom; pokazuju na ugrize na vlastitim tijelima, nemojte da vam se isto dogodi, budite skupa, ali s oprezom, poštuju granice. Inače, umjesto da postanete jedno drugome jakost, oslabit ćete, povući se na dno, jedno drugome kamen oko vrata, pazite, ljubav ima svoje vrijeme, treba misliti na stvarnost, na nju uvijek treba misliti. I još: čekaj, kako vi to radite, dvoje za jednu plaću, to je sigurno neka mutljivina, loš ste primjer mladima koji su pred stupanjem u svoj prvi radni odnos, loša radna snaga, niti snage niti rada kod vas! Samo to subivanje, kao da je važno stalno dijeliti isti prostor; ja, evo, na primjer, ja, a znam i druge moje prijatelje, umro bih da moram biti toliko vremena sa svojom ženom, a i ona sa mnom, mi si to priznajemo, imamo dobar brak, solidan, na čvrstim temeljima, utemeljen u temeljima. Jer, zaista, nema ništa bolje od malo zdrave odvojenosti. Taman se poželimo u devet, deset sati koliko smo na svojim poslovima. U međuvremenu baciš oko na kolegicu, ona je također u braku i ništa od toga ne može biti jer daleko je izvan moje lige, ali korisno je vidjeti je kako se napinje preko kopirke, utegnuta u tijesan kompleć pa onda, navečer, ako se stvari poklope,

zažmirim dok sam na njoj i vidim kopirku, a ona... ne želim ni razmišljati koga ona zamišlja. Zato, čekajte dok ne dobijete dijete pa ćete vidjeti. Sve će se promijeniti. Ne možete tako dovijeka. A kako jedete, iz jednog tanjura? Haha. Jesam vas! I zašto se tako sakatiti, za jednu plaću, kad možete sasvim lijepo zarađivati dvostruko. Danas imamo mobitele i e-mail, možete stalno biti u kontaktu, ima načina, svi smo u istoj društvenoj mreži, i pauci i mušice, a ne da se ovako umanjujete na račun jedne romanse. One su, romanse, prolazne. Moja vlastita mama me tome naučila. Gledala bi neodređeno u prostor, mimo tatine slike na zidu—on je uvijek bio odsutan zbog poslovnih obveza—i rekla, ljubav, ah, to dođe i prođe, kao gripa ili hemeroidi, prijateljstvo i lojalnost ostaju. Živa istina. Ali neka. Mladi ste, u mladosti treba isprobavati, treba eksperimentirati, imate vremena za razočaranja.

A jedna me pogledala u oči, samouvjerenja sveznalica sa svojih devetnaest brucoških godina, tata sudac, mama tv urednica i članica vodeće stranke, ma sve ona i svakoga zna: Što ćeš ti kad on umre? Počiniti samoubojstvo? Srećom, našao se stari pjesnik koji je balavicu povukao za kosu, voljeli smo tog starog pjesnika oboje, grlili ga i ljubili u obraz, oženio je udovicu svog najboljeg prijatelja, rano preminulog slikara koji je slikao bijele pulovere na zelenoj podlozi nakon što je pobjegao iz ratom unakažene domovine u novu domovinu, on i supruga, crna, vatrena, živa, našli su u toj novoj domovini novog prijatelja, za cijeli život, njih dvoje našli njega i on njih, stari pjesnik je devetnaestogodišnju hihotavku povukao za u crno obojenu kosu, na prstima su ostali tragovi drvenog ugljena, i rekao: To nije fer pitanje. I vikao mi: Nemoj odgovoriti. Ne moraš. To nije fer pitanje! A ja sam zurila najprije u nju, klinku, pa u starog, i on zajedno sa mnom, i nismo se bojali. Nas dvoje. Smrt ti ne može ništa kad si dvoje. Jednom zajedno, zauvijek zajedno.

Čak je i zanimljiva pomisao na to tko će prvi otići, boli, suze naviru kad se uživimo, ali onda krenemo sasvim pragmatično razmišljati kako ćemo se čekati i koji su nam

modeli komunikacije na raspolaganju, jednom, kada se smrt ispriječi poput neprobojnog zida. Pjesniku je nedostajao slikar, baš kao i njegovoj sadašnjoj supruzi, na zidovima kuće vise njegova platna s motivima prirode i ljudi u puloverima, nekako sjetna ta platna, kao mutan pogled u zemlju pri rastanku.

Vidjet ćete vi kada se život umiješa. Što vi mislite da ste nešto posebno, da ljudi prije vas nisu nikada voljeli, da imate neki monopol na osjećaje, na bliskost? Eee, puno vi toga ne znate. Sliježemo ramenima, da, ne znamo, zaista, ljudi vole, i prije i poslije i usput, možda i mimo, neka, smijemo se. Na početku smo. Ne znamo još pružiti ruku drugima. Oholi smo, samodovoljni, glupi u mnogočemu. Sve to stoji. To da privlačimo pažnju i umjesto da raširimo zagrljaj na cijeli svijet utvaramo si da međusobnim grljenjem grlimo taj isti ljubomorni, u stvari tek beskrajno usamljeni svijet oko nas. Ne shvaćamo još da je ta samoća i naša odgovornost. Puno toga mi ne shvaćamo, ali se i dalje držimo za ruke, čvršće no ikad, upornije, strastvenije. Godine prolaze, hormoni sazrijevaju, ljubav je i onda kada koračamo udaljeni, kad otkrivamo koliko toga nemamo zajedničkog, ali želimo učiti, i dalje. Razmišljamo: Kako bi moj život izgledao bez tebe? A moj bez tebe? Drukčije. Dosadno. Neispunjeno. Što nas je spojilo? Energetske lovke koje smo nesvjesno puštali u vrijeme i prostor dosegle su se, privukle se u međusobna magnetska polja i zato smo se sreli kada smo se sreli, dovoljno rano da još uvijek možemo rasti, zajedno, da se možemo mijenjati, da nismo još okoštali.

A kako bi bilo da probamo to... s troje?

Kad dvoje postane troje, ne odlučuje samo dvoje. Kad treći kuca na vrata, to je kao da cijeli svijet kuca na vrata. Zapravo, ne možeš ne otvoriti. Jer ako ne otvoriš, sva je prilika da će se zidovi oko tebe srušiti sami od sebe i tek će vrata ostati stajati. Najprije smo mislili da to nije za nas: treći će unijeti zbunjenost, bit će to kao kidanje mesa, preusmjeravanje pažnje, preslagivanje prioriteta, napetost, zbrka, treba li nam ta dodatna zavrzlama?

Ali to je dijete, a ne zavrzlama. Čuješ ga kako kuca, o moja rebra udara kao žlicom, možda će biti bubnjar, možda kuhar, ili kipar.

Kad dvoje postane troje, to je onda jedna skroz druga priča.

Da, nema sumnje, uplašili smo se, uspaničili. Sasvim smo živo postali svjesni da nismo više besmrtni i da to više nikada nećemo biti. To je bila cijena. Da smo znali unaprijed, bismo li se svejedno odlučili? Sasvim sigurno, jer je došlo vrijeme. Jer smo osjećali da je došlo vrijeme da upoznamo to dijete, to neko drugo, treće mi, treće ja, i da ono upozna nas.

Kad se dvoje otvori u troje, počne se stariti. Naglo. Prve tri godine dok dijete raste i dok te tako intenzivno treba. Novi život bubri, frenetično, pije te, doslovno, otkriva da te treba u dijelovima tebe za koje nisi znao da postoje ili čemu uopće služe osim da te, na primjer, kao ženu drže podređenu nastranostima patrijarhata. Odjednom je dijete cijeli svijet, a onaj drugi, on, čeka, čeka red, dok dojiš čeka red, dok se odmaraš čeka red, opet si umorna i on čeka red. Pa ti čekaš njega da ga prođe nervoza i još čekaš da ga prođe depresija, i još čekaš. Nikako da se nađete na istim tračnicama, da zaigrate na istu kartu. On započne rečenicu, ti je više nemaš volje dovršiti. Promijenili su se prioriteti. Čekaj da podojim dijete. Uopće me ne slušaš! Kako da te slušam kad se ne stignem ni popišati, ne sjećam se kad sam se zadnji put oprala, kada dovršila obrok. Izgubljena sam. Tako si depresivan. Što je s onim vicevima koje si pričao ne tako davno? Gdje je smijeh koji je zvonio umjesto crkvenih zvona? Gdje si? Dođeš mi s pričom kako ti je susjeda s donjeg kata rekla da izgledaš neispavano i umorno. Koji kurac to nju briga? Šta ona ima to primjećivati? Da ti ne bi možda masirala leđa ili kuhala sarmu? Sreća pa me hormoni drže dovoljno visoko.

Ali njega ne, on je u raspadu, juri u trgovinu, juri kući, shvaća da je nešto zaboravio, ne smije nazad u trgovinu jer dijete treba nunati, ja ne mogu više, tko mene pita mogu li više, jede mi se juha, skuhat ću ti je, ne, nemoj

mi ništa kuhati ako misliš biti tako loše volje... Zašto nam je to trebalo? Prestani to govoriti, nisi normalan, nisi se s pritiskom, čovječe! Ima muškaraca koji bježe od ovoga, iskreno, baš ih razumijem. Još kad bi žene mogle pobjeći. Pa plačeš, naše dijete ne plače, ali ti plačeš. Kao da si na sprovodu, a ne da prolaziš kroz jedno od najdragocjenijih iskustava u životu. U tome je stvar, ne prolazim. Čini mi se da stojim, na samom rubu provalije. Na sprovodu sam onoga što smo bili. Više to nikad nećemo biti, zar ne? Više nikada nećemo biti dvoje kako smo bili prije? Izmaglica ti plazi iz zjenica i puni naš stan, gusta, teška, suvišna.

Ne, nikada više nećemo biti što smo bili. Bit ćemo jači, razumiješ? Bit ćemo toliko jaki da ćemo moći jednom rukom dizati cijele gradove i smještati ih u oblake. Ovo nas dijete sada slabi da bi nas učinilo jačima, shvaćaš? Da, istina je, svaka je promjena bolna, ona najvrjednija najviše boli, kao da nam je netko nožem rasparao šavove kojima smo bili spojeni, ali neka šavova, oni koji se ne vide, te nitko ne može rasparati. Ovo dijete sada crpi naš život da bi samo moglo uroniti u našu stranu postojanja, i to boli, i njega i nas, svo troje smo unevjereni, djetetov nerazvijeni živčani sustav, naš prerazvijen, mala žuborava histerična loptica, zavežljaj zapetljanih strepnji. Cijeli je život pred nama. Slušaj, dijete će naučiti hodati, govoriti, samo se odijevati. Zamisli kad počne govoriti i kad bude samo reklo što mu treba, umjesto da mi neznanice nagađamo i pogađamo. I svi ti pedijatri, kolike zablude, cijela perinatalna medicina, samo tapkanje u mraku. Zašto dijete ima grčeve? Ne znamo. Čovječe, putujemo u svemir, astronauti nas najavljuju vanzemalcima, a o rađanju, nastanku života, pojma nemamo! E, jedna li smo vrsta! Dijete pred nama kao nepoznati planet. Imamo li snage istraživati ga? Naravno da imamo, to je kao prelazak na novi dijetni režim. Na početku je gadno, kasnije se čovjek uštosi. Pogledaj druge ljude, imaju po dvoje, troje, petoro, 'ej. Možda oni nisu kao mi. Mi smo prerevni. Mi smo prenestručni. Preveliki paničari.

Kad dobijete dijete, tako su govorili, kad dobijete dijete, onda ćete vidjeti. On odlazi u nabavku, ja dojim. Ja dojim, on trči platiti račune, na posao, na neodgodiv sastanak. Biologija se urotila protiv nas, draga. Samo ako joj dozvolimo, dragi. Šta je onda ovo sada, ovo odvajanje, tek pauza od nas? Odmaramo li se mi to jedno od drugoga? Ako da, na koliko

kako ti se nekad čini da stvari ne mogu biti gore, a onda nekako ipak ispadne da mogu? Ili se nakratko poprave, ali su već sljedeći tren toliko loše, puno lošije nego što su bile prije nego li su se popravile? E, pa moj je zaključak da u tome mora biti nekakvog smisla, to mora nešto značiti, nositi nekakvu poruku. Dugo sam, dugo razmišljao o tome, i kada mi je bilo loše, i kada mi je bilo bolje, jer nikada mi zapravo nije bilo dobro, ono, stvarno dobro, toliko dobro da zaboravim da mi je ikada bilo loše, da zaboravim da bi već sljedeći trenutak moglo biti loše, lošije nego tren prije, lošije nego što mi je ikada bilo.

- Dobro, i?

- Dobro, i? Kažeš, dobro, i? Treba ti primjer? Pa, evo, uzmi, na primjer, mi se sada vozimo, i umjesto da ja sa svojih dva metra i stodvadeset kila sjedim do tebe, do tebe sjedi torta, a ja sam tu iza, a ti kao slučajno voziš ovo malo talijansko govno.

- Hoćeš reći da bi' trebao nabaviti bolji auto? Ili da bi ti trebao smršaviti? Ili da bi ti trebao biti ispred, a torta tamo iza gdje mi ne bila na oku. Ili da bi možda bilo najbolje da se sljedeći put povežeš javnim prijevozom?

- Hoću reći da, koliko god ti se činilo da ti je sada dobro, uvijek može biti bolje, što znači da je ovo sad zapravo neizbježno uvijek lošije od onoga što bi moglo biti, a često ne samo da nije bolje, već uopće nije dobro, razumiješ? E, sad, kakav se zaključak iz toga može izvući? Koja je svrha svega toga? Mislim toga da nam nikad nije bolje, odnosno da nam uvijek može biti lošije, bez obzira kako nam loše ili dobro bilo, ali nikada, nikada bolje. Ha? Što kažeš?

- Ovako ćemo se nas dvojica dogovoriti, kada se *ti* budeš ženio, onda ću te voziti na prednjem sjedalu. Tko zna, kako

žuriš, možda prođe ova kriza, možda dođe neka nova, pa i ta prođe, a ja zaradim nešto love pa nabavim veći auto, ha? A ti se, molim te, sjeti da naručiš tortu kod nekih koji i dostavljaju, a ne kod moje babe, može? Budući da će se raditi o tvojim svatovima, možeš i na dijetu, kojih dva, tri mjeseca ranije, osim ako ne bude razloga za ekspresno vjenčanje.

- Ne ide to tako, moj Kalember. Možeš ti zamisliti i krizu, i novu krizu, i novi auto, možeš čak zamisliti i da se ja ženim, ali stvari nikada ne ispadnu onako kako ih zamisliš, a sve i da ispadnu, nikada ne ostanu na tome, pa nakon ove i one krize uvijek dođe neka treća. Tvoj novi auto može se činiti udobnijim i bržim, ali to samo znači da ćeš jedne večeri zaspati za volanom i sletjeti u grabu. Čak ne moraš ni poginuti, dovoljno je da sjebeš auto i sav se polomiš i, eto, nemaš više ni prijevoz, ni zdravlje.

- Baš ti hvala što ne moram poginuti, ja se već zabrinuo.

- Upravo ti o tome govorim! Vidiš, i sam si na to nadošao. Iz trenutne ti se perspektive čini da je smrt najgora stvar koja ti se može dogoditi. Ali šta ako nije? Reći ću ti.

- De, molim te...

- Vidiš, to što nam uvijek može biti gore, to je u stvari najbolja stvar u cijeloj stvari, kužiš?

- Kužim.

- Ma, ne kužiš. Razmisli! Šta ti govori činjenica da će ti uvijek biti gore?

- Da mi nikada neće biti puno bolje nego što mi je sad, bez obzira kako mi trenutno loše bilo?

- Dobro, da, i to, ali šta još?

- Da će mi jedino biti dobro kad umrem?

- E, vidiš, neće! Neće! Zašto bi ti bilo bolje, zašto bi ti ikada bilo bolje? U tome je fora. Vidi! Kada ti se čini da stvari ne bi mogle biti gore nego što jesu, one ipak nekako postanu još gore. Čini ti se da bi smrt mogla to prekinuti, ali zašto? Ako je priroda stvari da ti je sve lošije i lošije, zašto bi smrt bila toliko dobra da prekine to stalno pogoršavanje? Zašto bi smrt uopće bila dobra, pa čak i ne sama po sebi, nego u usporedbi sa

svim onim sranjem koje ti se može dogoditi? Puno je logičnije da smrt ništa ne zaključuje, već jednostavno označava točku od koje ti više ne može biti čak ni onako loše kako ti je bilo za života, jer, razmisli, ne samo da si cijeli sjeban, nego ti tijelo još negdje trune u toploj zemljici. Jer, ako bi ne postojati bilo bolje nego postojati, onda bi nam kao bićima osuđenima na vječnu patnju bilo nemoguće ne biti, jer bi ne biti značilo da nam nije lošije, što i ne bi bilo tako loše, što bi dakle, u usporedbi, bilo relativno dobro, zar ne?

- Ako ti kažeš.

- E, pa ne može! Ne može nam biti dobro, čak ni relativno dobro, može nam biti samo loše ili lošije, a ako bi ne postojati bilo razmjerno dobro, onda je postojati u stvari po definiciji loše, što znači... što znači?

- Šta ja znam, kad tako postaviš stvari, onda se, jeb'o te, ne može na miru ni umrijeti.

- Bravo, Kalembere, ljubi te majka! Tako je! Ne može se umrijeti! Eto ti! Ha! 'Si vidio! Ne može se umrijeti, Kalembere, ne može se umrijeti! Zar to nije predivno? Nema smrti, Kalembere, nema smrti! Samo život, jeb'o ga ja, takav kakav je, ali ga ima, i ima nas, Kalembere, tebe i mene, hej...

Na ovo Kalembere samo slegne ramenima i zakoluta očima prema svom suputniku koji se presamitio na stražnjem sjedalu, baš kao što trgovkinje saviju kukuruzni francuz ne bi li ga ugurale u papirnatu vrećicu. Kalembere su zvali Kalembere ne zbog hrapavog glasa, niti zbog zavodničkog šarma ili barem duge crne kose, već zbog uočljivog madeža nasred lica. A čak ni taj madež nije bio nasred njegova vlastita lica, već nasred lica njegove babe, koja je, uz madež, neobično nalikovala poznatom pjevaču, toliko da se nadimak jednostavno morao prišiti nekome u njezinoj obitelji – bilo je, naime, sasvim neprikladno da se staru ženu nazove Kalembere, naročito ako se uzme u obzir da je ona pekla torte za sve rođendane, imendane, vjenčanja, krštenja, krizme, diplome i sprovode u okolici, pa je po zapovjednoj dužnosti nadimak, kao kakav čin, dobio

ovaj Kalember, koji je, dakle, u osnovi bio Onaj Kojemu Je Baba Kalember ili, kraće, Kalember, a koji je spomenute torte samo dostavljao, pa je samim tim bio zanemariv, podsmijeha vrijedan faktor. No, nitko nije znao da ovaj Kalember zapravo

pipa napuknuća na majčinom tijelu, kožicu koja visi s hrapave pete, grebucka po tankoj suhoj krasti na desnoj podlaktici, hoće je zguliti, kao nožem priljepak, otvoriti kao vadičepom grlić boce, pritišće madeže, gužva ih pa rasteže. Ispituje točke i crtice, ispupčenja i udubljenja, glatke i grube kožne otoke do kojih doplivava i otplivava u zanosu tek otkrivene usredotočenosti. Intima tjelesnog dodira između majke i djeteta, na stražnjem sjedalu, nepropisno, raskopčanih pojaseva. Otac, za volanom, kao izdvojen, kao treći. Tiho je. Nema glazbe, osim unutarne, u odjecima, što se pretače iz majke u dijete i natrag. Kuca, kuca, kuc, kuc, kuc. Tri su mačke naglavačke spavale kraj peći, kako im je bilo ime, to ćeš nam ti reći, pa pilići, pi, pi, sat, tika-taka, i mamina omiljena *Gdje nam je jorgovan rasuo perle*. Otac, za volanom, stišće usnice, izdvojen, sam u sebe, zatvoren, umotan kao kutija puna zgužvanog novinskog papira i ničega više. Majka i dijete se poznaju, odrastaju zajedno. Veza je to koja oca zbunjuje, s jedne ga strane uspokojuje jer se može opustiti, osloniti na nju, ali ga istovremeno čini ljubomornim, svjesnim da nju sada dijeli, a da prije nije i da će to sad, odsad, uvijek tako biti. Uvijek-zauvijek? Ma ne, do puberteta, a onda će dijete svojim putem, ili? Nemaju vremena njih dvoje za njega, dijete i mama za tatu, njih dvoje, misli tata, mama i tata nemaju dovoljno vremena za sebe, i ono što ga razdražuje jest da mu se čini da to misli samo on. Mama kaže, strpi se, poslije će ti biti žao što je sve to tako brzo projurilo. Ali ne juri. Juri možda drugima koji djecu šalju u vrtiće i daju dadiljama na pola dana dnevno, doza odvajanja nužna je za samostalan razvoj. Razvoj čega, ona pita, nesigurnosti? Psihičke neuravnoteženosti? Emocionalne praznine? Dijete treba roditelje, intenzivno, stalnu prisutnost, ne dalje od daha, barem prvih nekoliko godina. On je htio

da dojenje prestane na vrijeme, da krene u vrtić na vrijeme, da spava odvojeno, samo, na vrijeme, s tri bi godine dijete trebalo biti gotovo pa čovjek, to svi kažu. A vidi ovo, njih dvoje, na stražnjem sjedalu, kao dva mala puža, u jednu se kućicu zavukli i umjesto da dijete odraste uz mamu, mama podjetinjuje uz dijete, a tata samo, što, grize nokte, kad bi mogao, ili zapaliti cigaretu, kada bi smio. Nije to zdravo, piju mu krv bake i djedovi, neka se malo malo socijalizira, razmazit ćete ga, omekšati, učiniti preovisnim. To su priče okrutnih ljudi, kaže mama, ne, hvala, ključić oko vrata nećemo više ni u čijem djetinjstvu, ni dolaziti na podgrijani ručak u mrzli prazan stan. Dijete ima pravo na majku i oca, na njihovu najbližu blizinu. Otac ima pravo na majku, da stavi njezine bradavice u usta, kada to dolazi na red? Ili da tražim zamjenu? U nekom pravednijem društvu stvari bi možda tako i bile postavljene. Dok si koncentriran na dijete, druge se potrebe trebaju zadovoljavati s drugima, bez teških osjećaja krivnje; izađimo jedni drugima u susret, sasvim civilizirano, sasvim prirodno, u zdravom duhu društvene usklađenosti. Žena doji, nema potrebu za čestom seksualnom razmjenom, muž onda ode do susjede ili rođake. Muškarac nije zainteresiran, žena to čini sa susjedom ili rođakom. Lijepo se pozdravimo, rukujemo, osmjehnemo, večeramo zajedno, uz vino, a onda na spavanje. Kako tko može i zna.

Drugima je lakše, misli tata, bolje su to organizirali. Nisam beščutan, samo gledam kako da nas ne satire to zajedništvo, kako da se svaki od nas ne izgubi u tome mi. I gadim se samom sebi što moram označavati teritorij kao geodet: ovaj postotak srca za mamu, onaj za dijete, ovaj za seks, onaj za igru. Ali kako drukčije? Inače se sve pretvara u kaos, u masu melasaste neodlučnosti gdje nitko ništa ne poduzima, samo se prepuštamo zagrljajima, maženjima i pravilnim ciklusima djetetovog redovnog praznjenja. Jer mama zna. Točno zna kada je nemirno i kada skakuće prije nego što će se pokakati. Zna i koliko će se pokakati, koje će boje i konzistencije biti, hoće li biti još i dodatak,

sporedan kakani dodatak glavnom kakanju i kako će dijete to oraspoložiti, koliko će se smiriti nakon olakšanja dok je prije cupkalo i skakalo po kauču i nije se moglo zaustaviti ni sekunde, ni da trepne, ni trena. Teško je povjerovati da probava toliko utječe na naše emocije, na vedrinu, na mogućnost usredotočavanja, koliko smo bića uvjetovana našim tijelom i njegovim pretumbacijama; zapravo, koliko smo sapeti tim kotačićima i mehanizmima, crjevolikim i paučinastim umreženjima.

Dijete štipa mamu za naborane kožne jastučice na sredini svakog prsta i pita što je to? Za svaku stanicu kože, što je to? Kao da ispipava nepoznati planet, sondira njegovo tlo, snima reljef, spremno na tajne i iznenađenja. Obrazi spremni na titraj osmijeha. Kao i trzaj nemira. Sve je u igri. S mamom. I s tatom. Koji mora gledati cestu. Gledati cestu da ne pobjegne. U svakom je trenutku držati na oku da ne utekne, guja prevrtljiva. Skoro ni trepnuti ne smije, tata, i ne smije ga se dozivati, osim ako to nije sasvim nužno. Ali tata svejedno dobaci koju riječ, kao meku šarenu mirisnu lopticu, dobaci i onda je ono uhvati, dijete, i doda mami, pa natrag, smijemo li opet tati, pitaj, može, dobaciti riječi vunene, podatne, gumene, skakutave riječi koje cestu drže na oku. Da ih dovede do cilja. Koji je zapravo već tu. Taj cilj u trokutu bez kutova, sa zaobljenim krajevima, da, više u krugu, između njih, maloj petlji svjetla, prštavoj, cilj u središtu, u zadovoljstvu zajedništva, u međusobnom preslušavanju i zajedničkom rastu. Zna tata da raste uz dijete baš kao što dijete raste uz njega. Nije to nimalo bezbolno. Svi to znaju. Kao onaj dečko koji je prebrzo narastao, preko noći, pa su mu se pluća urušila. Živa istina. Medicinski slučaj. Oporavio se. Sad je velik i dobro diše. Punim plućima. Ali boljelo je odrasti. I mamu i tatu boli. Oni rastu. Svaki dan nekako drugačiji, a opet isti, lijepi, mili, mama i tata, pametno dijete. Netko okrene stranicu kada je previše emocija sabijeno u par nezgrapnih riječi, kažu da se patetika teško probavlja. Danas je Valentinovo,

sve je dozvoljeno, ali svaki dan je praznik ako se volimo.
Daj, okreni stranicu. Ovo je obiteljski album. Ne razumiješ
nijanse ako nisi obitelj, ali možeš biti, vidi, čuj, samo trebaš

Ovaj je sadržaj nastao u sklopu programa *You&Mi* - srebrna digitalna retrospektiva umjetničkog rada *Natalije Grgorinić i Ognjena Rađena* zahvaljujući financijskoj potpori Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske ostvarenoj putem Javnog poziva za programe digitalne prilagodbe i kreiranje novih kulturnih i edukativnih sadržaja u 2021. godini.

